

VINCZE JÁNOS: *A MAKROÖKONÓMIA ÉS A GYAKORLAT.*

Budapest, 2011. című, 176 oldalas akadémiai doktori értekezéséről

A jelölt a makroökonómiai modellezés és elmélet kérdésében közreadott publikációkat követően nyújtotta be 17 fejezetből álló írását. Mindjárt az elején elmondja/6.o/ hogy lényegében egy Általa oktatott kurzus tananyagáról van szó, amit különféle alkalmi írásokkal egészített ki, amelyek a tudományág helyzetét vizsgálják. Az írás célközönsége a gyakorlati modellezők köre/8.o/, akiknek különféle nemzetközi szervezetek elő is írnak bizonyos alkalmazásokat. Nem törekszik a makroökonómia egészének, helyzetének és kilátásainak még oly vázlatos áttekintésére sem, bár forrásai közül a többször idézett Caballero/2010/ és mások tettek erre kísérletet, a válság után talán nem ok nélkül.

Az írás tankönyvszerűsége okán inkább a habilitációs, semmint az akadémiai doktori értekezések zsánerét idézi. Ennek előnye az egyes fejezetek egymásra épülése és a technikai részletek tárgyalásának viszonylag rövidre fogása és az érdeklődőknek a párhuzamos irodalomhoz való irányítása. Ez nem közkeletű, de legitim megoldás, ami a saját gondolatmenet követhetőségét erősíti.

Az első érdemi fejezet a 2.számú, a makroökonómia mibenlétét taglalja. Ebben a fő áram fejlődésének lényegretörő összegzését olvashatjuk, miközben a heterodox irányzatok említésre se kerülnek. Érdekes fejlemény, hogy a 2011.évi Nobel díjat az a Sims kapta, akinek munkásságát a Szerző találóan az „ateoretikus makro térnyeréseként” jellemzi/13.old/. És talán az is szót érdemelne, hogy „a közgazdasági elmélet ma még uralkodó változatában a döntéshozók nem ismernek ismeretlen paramétert, mint a klasszikus statisztikusok”/uo/. Értékes és hasznos, hogy a jelölt bemutatja a főáramon belüli megújulási kísérletek némelyikét. Mégis: nehéz nem látni a Lucas-Sargent vonal lényegében korlátlan racionalitási föltevése és már a viselkedési közgazdaságtan korlátozott vagy semmilyen – tömeglélektani vagy más – racionalitási fölvetése közti szakadék áthidalhatatlanságát.

Ekkor szót sem ejtettünk még a módszertani individualizmus és a mikoralapozás dogmájáról, ami ismétlésen és utánzáson alapulva – vagyis divatként – a makroökonómiában ma fölöttébb elterjedt, bár gazdaságelméleti-filozófiai alapozása sosem volt. Szerzőnek igaza van: jobb a számítógépen szimulálni a komplex gazdaságot, mint végletesen

leegyszerűsítő föltevésekkel élni. De lehet, hogy még jobb lenne a valóságos gazdaság valós szereplőinek valós viselkedését tekinteni kiindulópontnak, azt megfigyelni és nem deduktív módon generálni az adatokat, ahogy az a klasszikus közgazdaságtanban volt és a természettudományokban máig is van. Akkor bizony lennének ellenőrizhető és ellenőrzött kísérleti-tapasztalati eredmények, ahogy a 15-17.o több udvarias fogalmazásában a szerző maga is sürgetné.

A második rész három fejezetében- a fentebb dícsért módszertani agnoszticizmusát némileg félretéve, de az oktatás szempontját követve, gyakorlatiasan - a jelölt maga is „mikroalapozást” végez, bemutatva a főáramú makromodellek legfőbb döntéshozóit. A harmadik- valójában második – fejezet taglalja a fogyasztási függvényeket, a preferenciákat, e modellekben jelentkező nehézségeket és a lehetséges általánosítást. Sajnálatos, hogy e megközelítéseket csak a közkeletű amerikai és nem európai példákon szemlélteti/32-3.old/. A vállaltokról szóló 4.fejezet a neoklasszikus elmélet modern változatait mutatja be, kitérve az externáliákra és a növekvő hozadékokra. Az empiria ismét egyetlen oldal és amerikai. Az 5.fejezet tárgya az üzleti beruházás, ugyancsak neoklasszikus közelítésben és az ehhez szükséges, jelentékeny formális apparátust taglalva. Számomra megdöbbenő, hogy a tőkepiaci tökéletlenségek és a beruházás kapcsolatáról egy 2011-ben leadott munkában alig fél oldal szól, az 51.lap fele. Igaz ugyanakkor, hogy az összefoglaló 53.lap említi egyes, *a befektetői irracionálisitást is beépítő kísérleteket*/53.lap/ - de csak a válságot megelőzően közölt irodalomból. A részt a 6., dinamikus programozásnak szentelt-matematikai – fejezet zárja, függelékként.

A harmadik fő rész a piacokkal foglalkozik, méghozzá a munka-tőke-pénz- és árupiacokkal, amit ismét egy matematikai függelék gazdagít, a sztochasztikus várakozásos differenciálegyenletek témájában. Ismét „mikroalapozunk”- ahogy a 63.lap meg is említi. A kifejtés előnye, hogy *a technika nem fedi el, hanem kiemeli: a munkapiac mindig súrlódásos*/idézi is Pissarides és Mortensen munkásságát/. Rámutat arra is, hogy a merev nominális bérek növelik ezt a súrlódást, vagyis a korporativista megoldások nem lehetnek célravezetőek. A fejezet alaposan bemutatja a neoklasszikus mellett a kereséses és monopszonisztikus modelleket, a bennfentes-kívülálló mellett a viselkedési gazdaságtan reciprocitási modelljét is/72-3.o/, a méltányos bért is beleértve. Az opponenst meglepte, hogy *e kérdéskörnek sincs az*

értekezésében európai empíriája, holott az EU-nak már a 80-as évek óta központi gazdaság- és társadalompolitikai kihívásáról van szó, amit az új tagállamok is megismerhettek. Közhelyszerű, hogy az európai és az amerikai munkapiac mennyire eltérő, vagyis az előbbire vonatkoztatható alkalmazások nem tekinthetők „közvetlenül beláthatónak”, különösen a célközönségül választott diákság körében nem.

A tőkepiacot taglaló 8.fejezet alaposan kitér a területet jellemző korlátozott hozamkiegyenlítődés és az információs aszimmetria kérdéskörére, a buborékokra és a bankválságokra. Megfelelően épít Diamond-Dybvig, Shleifer és kis részben Stiglitz munkásságára, *a piaci irracionalitás kiváltó és magyarázó tényezőkre*. Itt jogos lehet, hogy az empiria kizárólag amerikai, az azonban kevésbé, hogy az erre vonatkozó legújabb forrás 2008-ban jelent meg/inkább 1999-2005 közül valók/. Nos, ha valaminek, a 2007-09-es válságnk igazán van már irodalma, amerikai is és európai is, könnyedebb meg formalizáltabb is, az *IMF Economic Review*-től az amerikai közgazdasági társaság lapjain át egészen a *Cambridge Journal of Economics*-ig terjedő körben, és persze népszerű és méltán sokat idézett kötetekben is.

Opponens nyilván nem tud azonosulni a 9.fejezetben már a felütésben-87.o- megfogalmazódó közelítéssel, ami szerint *a pénz jelentősége* nemcsak a modellezők érdeklődésében, hanem *a makroökonómiai diszciplína egészében is „rohamosan csökkenne”*, méghozzá 1997-9 és 2007-09 után is. Ez nyilván egy szűk kör önértelmezését jeleníti meg, sem a társadalmi, sem a szakmai többségi megítélést nem, már a közlemények száma és megjelenési helye okán sem. Azt az állítást fogadhatnánk el, hogy a pénzügyek *matematikai kezelése olyan bonyolulttá vált*, hogy az mára *önálló szub-diszciplínává vált* mind a makro- mind a vállalati folyamatok elírásában, modellezésében és értelmezésében, a Corvinuson például Száz János munkásságához köthetően.

Hasonlóképp leszűkítő/88.o és 92.o/ hogy a pénz pusztán csereeszköz lenne és hogy teremtése nemcsak jogilag, hanem valóságosan is állami monopólium lehetne a plasztikpénzek és a származékos ügyletek világában. Talán apróság, de az infláció és a munkanélküliség, valamint a termelés növekedési kapcsolat hiányát a 93.o állításával szemben nem Taylor igazolta 1996-ban, hanem Milton Friedman/1968/1986/. Az

árfolyamról és a kamatparitásról kifejtettek számomra igen szűkszavúnak tűnnek, és nagyon hiányzik a kis nyitott gazdaságokra vonatkozó – létező – elemzések bemutatása.

A 10.fejezet tárgya az árazás és a termékpiacok kapcsolata. Néhány modell bemutatása, ugyancsak féloldalsnyi amerikai „empíriával”, amit egy külön fejezetté emelt matematikai függelék egészít ki.

A negyedik fő rész tárgya a makroelmélet és a makromodellek viszonya. A gazdaságpolitikáról szóló 12.fejezet szűk értelmezésben taglalja e kérdést, eltekintve a versenypolitikától, a szabályozástól és a közjavaktól, ami pedig tankönyvi szinten is szerves része – sőt, a piac korszerű felfogásaiban leginkább indokolt része – az állami beavatkozásnak. Megejtő ösztönzéssel szól a 108.o arról, hogy a gazdaságpolitika modellezéséhez nem szükséges semmilyen, a gazdaságpolitikát érintő empirikus tanulmány hasznosítása, a politikai gazdaságtani vagy az optimális gazdaságpolitikai közelítés alkalmazása sem, sőt – a 111.o szerint – a valutaválságok jelentős empirikus irodalmát sem. Nem lepődhetünk meg, hogy a valutaválságra 1 oldal jut, és abban nincs megemlítve a Mundell/1963/ és Fleming/1962 - előbbi Nobel díját megalapozó - lehetetlen hármass- trilemma – kérdése. A cikkek sem szerepelnek az irodalomban, pedig az épp az euró-övezeti válságok kapcsán láthatólag releváns, elméletileg és gyakorlatilag is. Kydland és Prescott/1977/ ugyancsak Nobel-díjat kivívott idő-inkonzisztencia elmélete a 114.oldalon épp megemlítésre kerül, de se a cikk nincs idézve, se az abból adódó időtálló felismerések nem kerülnek tárgyalásra.

A 13.fejezet tárgya a kis nyitott gazdaság „konszenzusmodellje”. Itt az alapvető gondot az jelenti, hogy a szerző adottnak veszi a közmegegyezést, és nem taglja sem azt, hogy *mitől*, sem azt hogy *miért*, sem azt hogy *kik között és miképp* jött létre. Ez tankönyvben se, sőt még terjedelmi okokból sem fogadható el, nem elegáns. Az a fölvetés hogy „ez a felhasználók számára kézzel fogható realitás” bizony módszertanilag kevés, elméletileg még inkább. A szerző korrekt módon összegzi a modellcsalád lényegi vonásait és a 118.lapon *hat megalapozott kritikai észrevételt tesz az alkalmazhatóság szemszögéből*. Ezt követően három gyakorlatias modellt mutat be, vélhetőleg inkább a gazdaságpolitikai divat, semmint az elméleti eredetiség, vagy mélység okán. Ezt követően e modellek alkalmazását mutatja be négy bank egy-

egy jelentésével szemléltetve, fél-fél oldal terjedelemben. *Értékelése* az idézett alkalmazásokkal szemben a 125.lapon erősen kritikus, amit a kifejtettek kellő mértékben *alátámasztanak*.

Az *ötödik rész* tárgya az eklektikus makroökonómia, amin a szerző azt érti/127.o/, hogy az életidegen elvek helyett valóságközelibb és így *gazdaságpolitikában alkalmazhatóbb modell-megoldásokat keres és talál is*. A 14. fejezet a magyar pénzügyi tárca és a KTI modelljét és alkalmazásait mutatja be, a nemzeti banki modellel való egybevetésben. E modell sajátossága, hogy nincsenek benne racionális várakozások és a döntéshozók tanulása sem szerepel. A leírás korrekt, a modell elméleti újszerűségét – másokéhoz viszonyított hozzáadott értékét – megítélni nem tudom, az midnemesetre nincs explicitté téve. A szimulációs alkalmazásokról szóló részben – nyilván helytakarékossági okból – korábban közreadott elemzések összegzései olvashatók. E rész *érdekes és fontos eredményeket is tartalmaz*. Kiemelnék néhányat. A 139.o szerint az eladósodás nem vezethető vissza közvetlenül az állami szféra bér- és foglalkoztatási intézkedéseire a 2002-2006 közti időben. A gazdaság fehéritésének – minimálbér-hatáson keresztül érvényesülő – kedvezőtlen hatásairól is tudomást kell vennünk. A közvélekedés ellenében az áfa és a jövedéki adó emelésének/sic!/ költségvetési egyenleget *tartósan* javító hatásáról is lehet szó hosszabb távon. Kár, hogy e nem épp triviális eredmények kifejtése, illetve a következő időszakra/2006-10-re/ való alkalmazása ehelyütt elmaradt.

A 15. fejezet a szerző nyolc évvel korábban közreadott elemzésének rövidített változata. Ez a kamtláb és árszint kapcsolatát vizsgálja, vagyis releváns és eredményeit a szakma egyetértéssel fogadta. *Jelentős* – elméletileg és még inkább az alkalmazások szempontjából – az a kimondottan újnak tekinthető felismerésének bizonyítása, hogy *kis nyitott gazdaságban szabad tőkeáramlás mellett a kamtok árszintbefolyásoló hatása sokkal kisebb, mint- a zárt gazdaság föltételezése mellett kimunkált – hagyományos modellek sugallnák/148.o/*. E felismerés *időszerűségéről* nem kell szólnom.

A 16. fejezet egy részpiac modelljét alkotja meg a gyakorlati modellezés számára. A lakáspiac működésében a nem-walrasi mechanizmusok és a viselkedés-gazdaságtani megfontolások is beépítésre kerülnek, a vonatkozó nemzetközi irodalomhoz csatlakozva. E modell újszerűségét nem tudom megítélni, arról azonban meggyőződtem az – ehelyütt is –

példás szerénységgel fogalmazó szerző, hogy az általa felírt modell *valóban közelebb van a valós folyamatok leírásához, mint a racionális várakozásos modellek/158.o/*. Az értekezést egy számomra sovány, 3,5 oldlas összegző fejezet zárja. Ebben értékes gondolatokat találunk a spekulatív közgazdaságtan korlátairól, a tiszta elmélet hasznáról, a helyismeret – konkrét viszonyok – jelentőségéről, ha jól alkalmazható modellek kialakítására törekszünk, és a gyakorlattal való, visszacsatolós viszony gyengeségéről. Külön értékelem az *előrejelzhetőséggel* kapcsolatosan kifejtett fenntartásokat, hisz a predikcióra való képesség sokaknál a tudományosság kritériumának számított egy időben és körben/szegény zene- vagy irodalomtudósok, a történészekről már nem is szólva/.

Összefoglaló értékelés. Vincze János értekezésének négyötöde formális levezetés. Mivel *nem a matematika és nem is a statisztika területén adta be pályázatát*, az opponens a közgazdaságtan elmélete, módszertana és alkalmazásai oldláról értékelte a mondandót, a hozadékot. A bíráló természetéből adódóan a kritikai észrevételek vannak túlsúlyban. Ebbe beletartozik az, hogy a mai gazdaság működésének három szintje – a globális, az uniós és a feltörekvő gazdaságokat jellemző, átalakuló intézményrendszer kérdésköre csak igen vázlatosan jelenik meg az írásban. Magyarországi alkalmazásokra készíti fel pedig hallgatóit, és értekezését is a magyar akadémiaira nyújtotta be, így az „empíria” semmiképp se szűkülhet az Egyesült Államok némely évének némely folyamatára, és azzal elvileg sem azonosítható, még szemléltetési célokra sem.

Forráskezelés és kifejtési mód. Hiányolom a témával fogalkozó pályatársak munláira való reflexiót, Erdős Tibortól Bródy Andrásig. Móczár Józseftől Grzegorz Kolodkoig és egy társszerzős cikken túlmutatóan Joseph Stiglitzig. Ugyanakkor értékelem a szerző szerénységét, következetességét és a kifejtés feszességét. A *parsimonious* Amerikában dicséret, magyarul a szűkszavúság nem a fecsegés ellenpontja. Bizony, sokat segítene a szerző, ha gondolatait írásba adná, nemcsak érzékeltetné, hisz utóbbi csak a beavatottak számára érthető. Annál is inkább ezt gondolom, mert az értekezés erős pontjai épp azok, ahol – némi mentegetőzéssel ugyan – de kimerészkedik a hazai alkalmazások terepére is.

Javaslat. Azt gondolom, hogy munkájával Vincze János több értékes eredményt ért el és jelentős irodalmat összegzett. *Bemutat egy tudományterületet*, egy szemlélet- és közelítésmódot, egy hasznosítható eszközrendszert és annak lehetőségeit, korlátait, alkalmazásait. Ezzel kétségkívül hozzájárul mind a saját területe, mind a szélesebb közgazdasági gondolkodás továbbfejlesztéséhez. Lehet, hogy egy kevésbé nagyívű cím választásával- például *Modellezés: elmélet és néhány alkalmazás* - a kritikák jó részét megtakarította volna. Értekezésének nyilvános vitára bocsátását javaslom és az MTA doktora cím odaítélését nem ellenzem.

Budapest, 2012.január13.

Csaba László
Az MTA I.tagja

H I V A T K O Z Á S O K

1/ CABALLERO,R./2010/: Macroeconomics after the crisis: time to deal with the pretense-of-knowledge syndrome. *Journal of Economic Perspectives*, 24.évf.4.szám, 85-102.old.

2/FLEMING,M./1962/: Domestic financial policies under fixed and flexible exchange rates. *IMF Staff papers*, 9.évf.2.szám, 369-379.old.

3/FRIEDMAN,M./1986/: A monetáris politka szerepe. Megjelent: uő: *Infláció, munkanélküliség, monetarizmus*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 243-268.old- az AER-ben 1968-ban közölt cikk magyar változata.

4/KYDLAND,F. – PRESCOTT,E./1977/: Rules rather than discretion: the inconsistency of optimal plans. *Journal of Political Economy*, 85.évf.3.szám, 473-492.old.

5/MUNDELL,R./1963/: Capital mobility and stabilization policy under fixed and flexible exchange rates. *Canadian Journal of Economics and Political Science*, 29.évf.4.szám, 475-485.old.

